

Шифр «ОРГАНІЧНИЙ РИНОК»

Тема:

**«Розвиток конкурентного середовища
на ринку органічних продуктів України»**

2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Ринок органічних продуктів у системі соціально-економічних відносин наприкінці ХХ – ХХІ ст.....	6
РОЗДІЛ 2. Становлення та розвиток конкурентного середовища на ринку органічних продуктів України.....	10
РОЗДІЛ 3. Вплив глобалізації на формування і розвиток конкурентного середовища на ринку органічних продуктів України.....	18
РОЗДІЛ 4. Напрями вдосконалення конкурентної політики на ринку органічних продуктів України.....	23
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	37

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Однією із глобальних проблем як у світі, так і в нашій країні є забруднення навколишнього природного середовища радіонуклідами, пестицидами, важкими металами та нітратами. Промислові та сільськогосподарські підприємства мають значний вплив на стан довкілля. У XXI столітті в агропромисловому комплексі відбувається перехід галузі від хімічної форми ведення господарства до органічної, а саме: екологічні шляхи вирощування безпечної органічної продукції, що забороняють використовувати синтетичні добрива, генетично модифіковані організми, антибіотики, синтетичні гормони росту та штучні консерванти, ароматизатори або барвники.

Виробництво органічної продукції в Україні є надзвичайно перспективною сферою, яка може підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції, покращити імідж країни у всьому світі, сприяти розвитку ринкової інфраструктури та сталому розвитку в країні. Аграрний сектор є однією з найважливіших галузей, що підтримують нашу економіку. Ринок органічних продуктів харчування протягом останніх років розвивається динамічно, демонструючи стійкі темпи зростання. Тому важливо детермінувати вплив різних процесів і явищ на конкурентний ринок органічних продуктів.

Посилення науково-технічного прогресу, інтенсивності конкуренції, світових інтеграційних та глобалізаційних процесів, формують перед операторами органічного ринку нові виклики, пов'язані з інтенсифікацією виробничої, комерційної, інноваційної діяльності. Для успішної діяльності органічним виробникам потрібно не лише пропонувати потрібний продукт, а й створювати конкурентні переваги, зміцнювати власні позиції на ринку.

Стан наукової розробленості проблеми. Проведений аналіз дає змогу дійти висновку про те, що дослідженням конкурентного середовища займалися такі вчені, як В. Лагутін, А. Мазаракі, А. Герасименко, Т. Щербакова, Ю. Уманців, М. Портер та інші. Авторами здійснювалась оцінка розвитку конкурентних відносин, конкурентної політики держави, процесів концентрації

виробництва, проводився аналіз щодо інструментів регулювання ринку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки [1; 2; 3; 4]. Проблемам розвитку органічного ринку, різноманітним аспектам його формування присвятили свої праці такі науковці, як Р. Безус, Н. Стоволос, О. Ходаківська, Ю. Лупенко, В. Грановська, І. Сідельнікова та інші. Водночас проблематика формування і розвитку конкурентного середовища на ринку органічних продуктів України потребує подальшого аналізу.

Метою роботи є визначити процес формування та становлення ринку органічних продуктів та розвиток конкурентного середовища на даному ринку.

Основними завданнями роботи є такі:

- проаналізувати ринок органічних продуктів у системі соціально-економічних відносин наприкінці ХХ - ХХІ ст.;
- визначити розвиток конкурентного середовища на ринку органічних продуктів України;
- дослідити вплив глобалізації на формування і розвиток конкурентного середовища на ринку органічних продуктів України;
- виявити напрями вдосконалення конкурентної політики на ринку органічних продуктів України.

Об'єктом дослідження є система конкурентних відносин на ринку органічних продуктів.

Предметом дослідження є конкурентне середовища на ринку органічних продуктів.

Методи дослідження. Методологічну та теоретичну основу дослідження розвитку конкурентного середовища на ринку органічних продуктів склали методи наукового пошуку, логічного підходу, спостереження, порівняння, аналізу і синтезу, які дали можливість всебічно розглянути та проаналізувати ряд наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, даних Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної служби статистики України, Антимонопольного комітету України,

Законодавства України, Громадської спілки «Органічна Україна», Федерації органічного руху України.

Практичне значення роботи полягає в тому, що рекомендації, сформульовані на основі її виконання, доведені до рівня практичних пропозицій і використовуються в діяльності Стратегічної групи «Софія» (Акт про впровадження №112 від 28.12.2020). Результати дослідження знайшли своє відображення у статті, що опублікована у науковому фаховому виданні «Геополітика України: історія і сучасність» (м. Ужгород, 2020 р., випуск 2 (25)), яке індексується у міжнародній наукометричній базі «Index Copernicus».

Основні положення роботи обговорювалися на I Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасні тенденції та перспективи розвитку економіки та менеджменту в XXI сторіччі» (м. Київ, 22 грудня 2020 року), за результатами якої опубліковані тези доповіді.

Студентка брала участь у науково-дослідній роботі кафедри економічної теорії та конкурентної політики «ОРГАНІЧНИЙ РИНОК» на тему «Державне регулювання внутрішнього ринку в умовах глобальної конкуренції» (№ НДР 0118U00046).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та трьох додатків. Повний обсяг роботи займає 30 сторінок комп'ютерного тексту, в тому числі 4 таблиці та 7 рисунків. Список використаних джерел нараховує 54 позиції.

РОЗДІЛ 1. РИНОК ОРГАНІЧНИХ ПРОДУКТІВ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН НАПРИКІНЦІ ХХ - ХХІ СТ.

Зміна клімату, втрата біорізноманіття та зростання попиту на продукти здорового харчування, призводять до трансформації агропромислового комплексу внаслідок чого аграрії приймають рішення щодо впровадження технологій та методів органічного землеробства. Термін «органічне землеробство» (Organic Farming) офіційно був запроваджений Міжнародною федерацією «Рух за органічне сільське господарство» (IFOAM), заснованою у 1972 р., яка вже на початку ХХІ ст. об'єднувала понад 750 організацій у 116 країнах світу. Дана організація має на меті забезпечувати перехід фермерів до органічного сільського господарства, підвищувати обізнаність про необхідність стійкого виробництва та споживання та виступає за політичне середовище, сприятливе для агро-екологічного ведення сільського господарства та сталого розвитку [5].

Виробництво органічної продукції – один із ключових шляхів забезпечення продовольчої безпеки держави. У більшості досліджень поняття «виробництво органічної продукції», «органічне сільське господарство», «екологічне сільське господарство», «органічне землеробство», «органічне агровиробництво» тощо є тотожними [9]. Серед науковців, що досліджували органічне сільське господарство, не існує єдиного визначення:

➤ Н. Феценко вважає, що органічне сільське господарство – виробнича система, управління якою здійснюється на основі максимальної адаптації до локальних агрокліматичних умов, збереження внутрішньої екологічної рівноваги, підтримки балансу з оточуючими екологічними системами, збереження культурно-історичних традицій та обліку соціально-демографічної ситуації, характерної для навколишніх сільських територій [6, с.143];

➤ Н. Кутаренко стверджувала, органічне агровиробництво – це цілісна система процесу виробництва сільськогосподарської продукції, яка базується на низці обмежень щодо застосування хімічних добрив, пестицидів, ГМО, різних харчових добавок тощо, надаючи перевагу у впровадженні ресурсоощадних

технологій з метою забезпечення населення достатнім обсягом якісних, безпечних продуктів харчування при мінімально негативному впливі на довкілля із збереженням якості ґрунтів, біорізноманіття та екосистем для досягнення сталості в аграрному секторі, враховуючи потреби майбутніх поколінь [7, с. 391].

➤ На думку Н. Стоволос органічне сільське господарство – це практична реалізація у сфері аграрного виробництва загальної концепції сталого розвитку, що задовольняє потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [8]. Р. Безус вважає, що органічне виробництво – діяльність з виробництва, зберігання, переробки, просування і реалізації органічної продукції, відповідно до принципів органічного землеробства та наявності дозвільного нормативно-правового акта (сертифіката) на проведення зазначених операцій [9]. О. Ходаківська стверджує, що перші сертифіковані господарства створювались з ініціативи іноземних компаній, які брали на себе витрати, пов'язані із сертифікацією угідь, та експортували вирощену продукцію за кордон у вигляді сировини. За прямої підтримки іноземних організацій створені основні «гравці» на ринку вітчизняної органічної продукції [10, с. 67]. Ю. Лупенко вважає, що формування ринку органічних продуктів в Україні відбувається під дією внутрішніх та зовнішніх чинників. Внутрішні чинники зумовлюють зростання попиту на безпечні та здорові продукти харчування з підвищенням рівня життя населення. Зовнішні чинники спричинені динамічним зростанням світового ринку органічної продукції та зацікавленістю міжнародної спільноти в Україні як потенційно потужному виробнику такої продукції. З огляду на світовий досвід Ю. Лупенко виділяє 4 етапи формування та розвитку ринку органічних продуктів: клубний, галузевий, ринковий, загальнонаціональний. А також вважає, що Україна перебуває на ринковому етапі формування ринку органічних продуктів - створюються закони, розвивається інфраструктура виробництва, переробки та реалізації органічних продуктів. [10, с. 3]. Адже перехід до загальнонаціонального етапу розвитку потребує усвідомлення суспільства екологічних проблем.

Відповідно до чотирьох основних принципів, задекларованих Міжнародною федерацією органічного сільськогосподарського руху – IFOAM, на яких базується розробка перспективного методу господарювання на землі (здоров'я; екологія; справедливість; турбота), ми детально проаналізуємо основні чинники макро- і мікросередовища та елементи, які впливають на формування цілісної системи органічного агровиробництва в сільськогосподарських підприємствах. Доведено, що мікросередовище системи органічного агропромислового виробництва на рівні сільськогосподарських підприємств має містити різні елементи, які діють на основних етапах її функціонування.

На першому етапі - первинне виробництво елементів, що регулюють стандарти та вимоги органічного виробництва; контроль якості продукції; агроекологічні методи боротьби зі шкідниками, хворобами та бур'янами тощо. На даний момент важливим фактором формування цілісної системи, основою органічного землеробства є наявність екологічно чистої землі, придатної для виробництва сертифікованої органічної продукції.

Другий етап - підготовчі процеси до реалізації продукції та харчових продуктів на агропродовольчому ринку включає такі елементи: переробка органічної сировини; виробництво продуктів харчування; сортування; упаковка; система маркування органічних та харчових продуктів; приміщення для зберігання; транспорт.

Третій крок, пов'язаний із продажем органічної продукції на ринку, що включає елементи маркетингу, а саме: маркетинговий аналіз; цінова політика; стимулювати споживчий попит на внутрішньому ринку; просування органічної продукції на вітчизняний та закордонний ринки сільськогосподарської продукції. Надзвичайно важлива роль в ефективному веденні органічного сектора належить державі, яка повинна формувати загальний механізм державного регулювання та підтримки. На основі тенденцій у функціонуванні органічного сектору в країнах ЄС і особливостей його становлення в Україні

розроблено концептуальну схему загального механізму формування і розвитку органічного агровиробництва (Додаток А) [11].

Ринок органічних продуктів харчування є найбільш динамічним ринком в світі вже близько двох десятиріч й стає популярною альтернативою вживанню традиційних продуктів. У табл. 1.1 наведено основні етапи розвитку ринку органічної продукції в світі.

Таблиця 1.1

Основні етапи розвитку ринку органічної продукції

Роки	Етап	Характеристики
60-70-ті роки ХХ ст.	Початок зародження ідей щодо органічного виробництва	Піклування про довкілля і здоровий спосіб життя. Формування ініціативних груп, які переходили на виробництво і споживання біопродуктів, вирощених без використання хімічних добрив.
80-90-ті роки ХХ ст.	Поширення органічної продукції та формування попиту	Розповсюдження екологічних ідей серед населення, що сприяє формуванню попиту на органічні продукти, збільшенню кількості виробників органічної продукції.
90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.	Посилення розвитку ринку органічної продукції і стандартизація	Уряд держав вважає ринок органічної продукції перспективним, що в свою чергу сприяє встановленню системи регулювання та створенню національних стандартів і систем сертифікації. Органічний ринок з кожним роком збільшує темпи приросту.

Джерело: [12]

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. урядовці і бізнесмени з різних країн звертають свою увагу на перспективний ринок органічної продукції, розробляються системи державного регулювання ринку, створюються національні стандарти й системи сертифікації, ринок органічної продукції і показники щороку динамічно зростають.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ ОРГАНІЧНИХ ПРОДУКТІВ УКРАЇНИ

Україна має сприятливі умови для органічного сільського господарства: розміри країни, географічне положення, близькість до потенційних міжнародних покупців, велика територія з родючими ґрунтами, завдяки чому досягла певних результатів у розвитку власного органічного виробництва. Запровадження методів органічного вирощування розпочалось наприкінці 1970-х років, а саме 1976 року, коли С. С. Антоненко започаткував застосування поверхневої обробки ґрунту, відмовившись від використання мінеральних добрив, гербіцидів та інших хімічних засобів захисту рослин на своєму господарстві у Полтавській області (Serreau 2010). В результаті ПП «Агроєкологія» впродовж наступних років слугувало прикладом для демонстрації природоохоронної діяльності в Україні на протигагу радянським методам виробництва, що ґрунтувалися на надмірному використанні хімічних засобів [13]. Проте фактичний розвиток органічного сектору в Україні розпочався в 1990-х роках, коли попит на органічні сільськогосподарські орні культури почав зростати у Західній та Центральній Європі, і різні інвестори побачили можливість перетворити великі українські господарства на органічні.

В країнах ЄС майже всі ґрунти, придатні для розвитку цього напрямку сільського господарства, вже зайняті еко-фермами. Наша держава має великий потенціал у цій сфері, адже площа земель органічного призначення в Україні складає усього 1 % від загального обсягу. Причиною цього була відсутність власних стандартів сертифікації органічної продукції, але для створення рівних конкурентних умов функціонування учасників на ринку 2 серпня 2019 року введено в дію Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 р. № 2496-VIII. Маркування органічної продукції здійснюється згідно з вимогами ст. 34 цього закону [14]. Органічне виробництво в Україні підлягає сертифікації, яку проводить відповідний орган. На сьогодні затверджено український орган сертифікації «Органік Стандарт», який має міжнародну

акредитацію на проведення сертифікаційних робіт та визнання Єврокомісії і Швейцарської Конфедерації [15].

Інструментами регулювання органічного сектору економіки є: агрохімічний паспорт поля; незалежна оцінка придатності земель; включення до реєстру виробників; сертифікат відповідності; допустимі обсяги та перелік неорганічної продукції, речовин, продукції, отриманої в перехідний період, які можуть у виключних випадках використовуватися при виробництві органічної продукції (сировини), за кожною з категорій продукції, речовин; державна та місцева підтримка; органічне маркування; взяття проб та зразків товарів; еквівалентна органічна сертифікація; відповідний сертифікат країни походження. Інструментарій регулювання ринку органічних продуктів відображено в (Додатку Б) [16]. На підготовчому етапі проводиться оцінка забрудненості ґрунтів, стану земельних ділянок, встановлення їх придатності для виробництва органічної продукції та сировини; під час виробництва забезпечується належне функціонування ринку, підтверджене сертифікатом; під час реалізація на внутрішньому ринку здійснюється захист споживачів завдяки маркуванню; під час експорту й імпорту правомірна діяльність органічних виробників контролюється завдяки взяттю проб інспекторами та сертифікації відповідних країн.

Проте, не зважаючи на існування даного інструментарію, аграрний сектор України стикається з низкою проблем, які гальмують конкурентоспроможність галузі та потребують особливої уваги у процесі створення політики, а саме: адміністративний та регуляторний тягар; високі відсоткові ставки; не рівномірний розподіл бюджетної підтримки; нездоровий бізнес-клімат – корупція; низький рівень кваліфікації; слаборозвинена сільська інфраструктура, високі величини торговельних надбавок на органічні продукти харчування у торговельних мережах України, що зменшує їх доступність для споживачів, переважання експорту органічної сировини та відсутність інформації про органічні продукти серед споживачів, їхні переваги порівняно з неорганічними та користю для здоров'я [17, 18].

Вагомим дослідженням можна вважати карту придатності ґрунтів для органічного землеробства, розроблена інститутом землеробства НААН. Було розділено природні зони України за еколого-генетичною придатністю для органічного виробництва. Землі поділили на дуже придатні, придатні, умовно придатні і малопродатні. Отже, ґрунти в Харківській, Черкаській областях є найбільш придатними для органічного землеробства; в Київській, Вінницькій, Кіровоградській, Хмельницькій, Івано-Франківській, Тернопільській є частково придатними. До малопродатних для органічного землеробства віднесено території поблизу Чорнобиля, ґрунти в шахтарському регіоні - в основному на Луганщині, а також більшу частину Рівненської області (Додаток В) [19].

Структура органічного ринку України представлена площею та кількістю операторів. Спостерігаємо вагоме зростання площі органічних земель в 2013 році з 393,4 тис. га до 381,173 тис. га в 2016. У 2017 році значний спад до 289 тис. га. Загальна площа органічних земель в Україні по ситуації на кінець 2018 р становила 309,1 тис. га. Загальна площа органічних земель в Україні по ситуації на кінець 2019 р. становила 468 тис. га. [20]. Стосовно кількості операторів органічного виробництва, то дані графіку показують значне збільшення в 2018 році порівняно з 2017. Станом на 2020 рік кількість операторів органічного виробництва в Україні зросла на 17% а саме, на листопад 2020 року налічується 722 операторів, з них 114 виробників займаються переробкою - як вид сертифікованої діяльності та 64 оператори упаковують продукцію для торгової полиці [21].

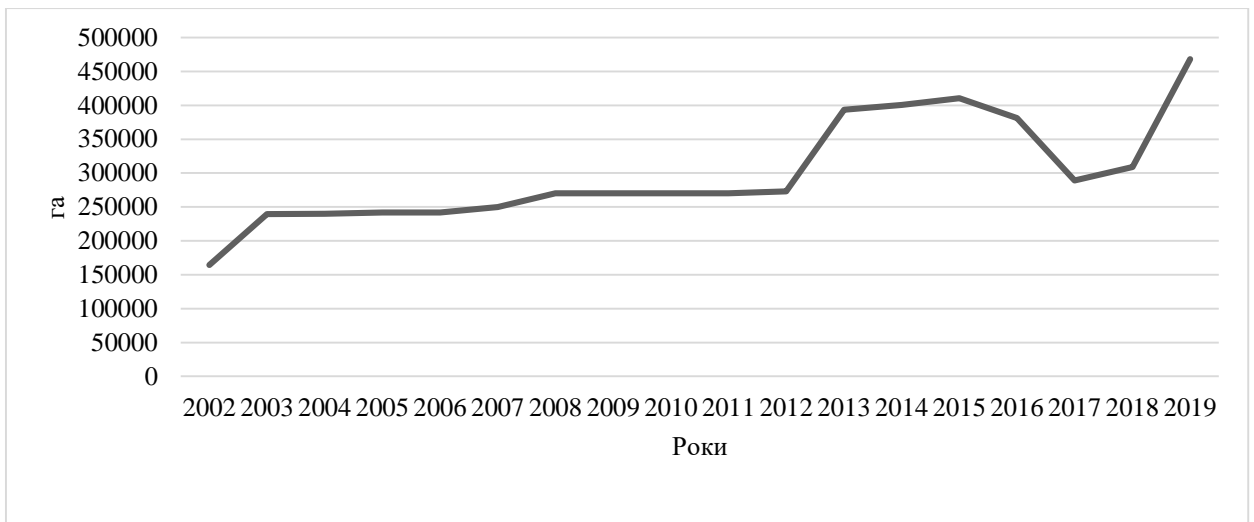

Рис. 2.1. Площа сільськогосподарських земель, зайнятих під органічне виробництво у 2002-2019 рр., (тис. га)

Джерело: складено автором и на основі [17, 22, 23].

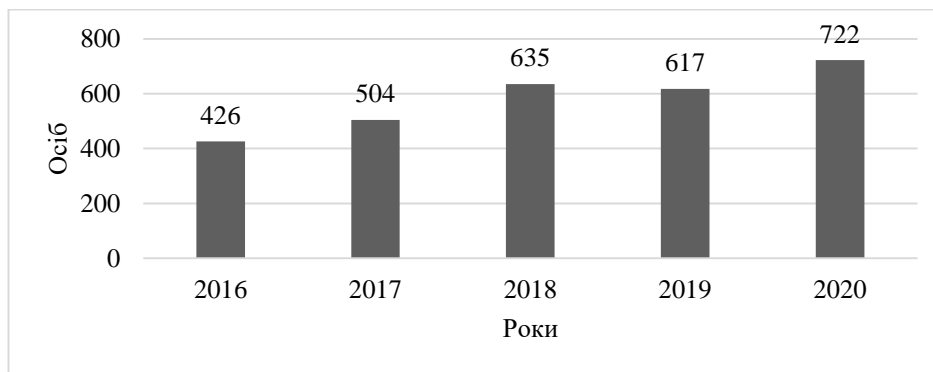

Рис. 2.2. Кількість операторів органічного ринку з 2016 по 2020 рік.

Джерело: складено автором на основі [22,23].

Президент ГС «Органічна Україна» Олена Березовська стверджує, що на українському органічному ринку немає конкуренції [24]. Оператори органічного ринку не бояться конкуренції, адже кожен притримується чіткої стратегії розвитку і укладають контракти на поставку сировини за кордон. Однак при цьому кількість виробників органічної продукції продовжує зростати. Тому розглянемо перелік агровиробників, які володіють найбільшою часткою земельної ділянки для ведення органічного виробництва. Йдеться про компанії, які не втратили свої позиції в 2018 році та залишились конкурентними також в 2020 році [18].

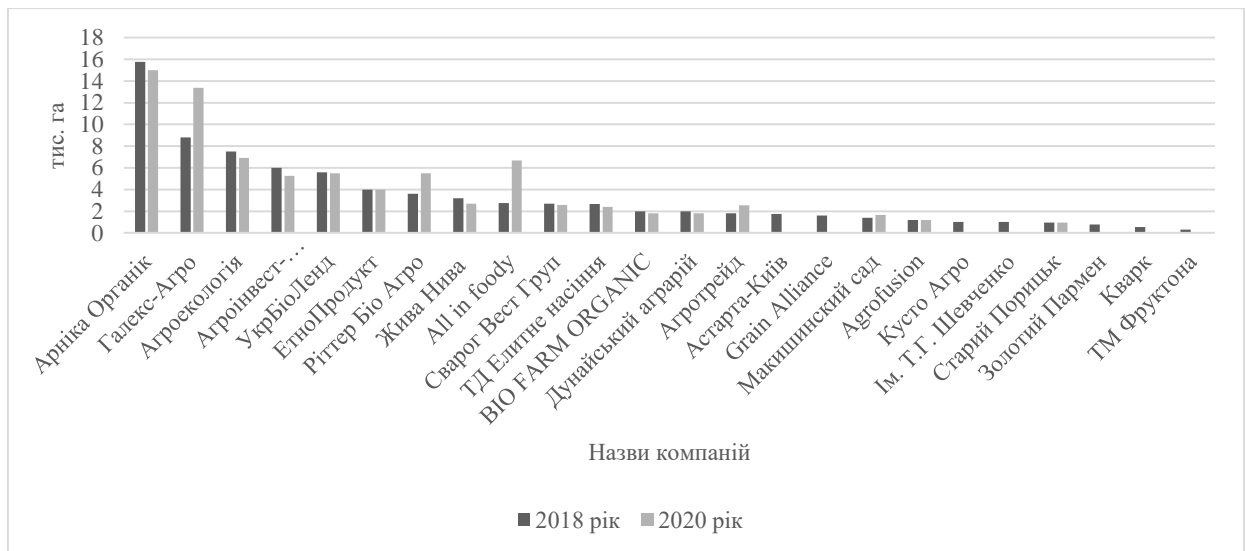

Рис. 2.3. Рейтинг агрокомпаній за обсягом земельної площі за 2018 та 2020 роки, (тис. га)

Джерело: складено автором на основі [25].

Аналіз наведених на рис. 2.3 даних дає змогу дійти висновку про те, які органічні компанії володіють найбільшими земельними площами для ведення виробництва та формують конкурентне середовище. На першому місці знаходиться агропромислова група в Полтавській області «Арніка» – найбільший виробник і експортер власне виробленої сертифікованої органічної продукції, а саме: органічна соя, зернові і технічні культури, а також технічна конопля. Під органіку відведено 15,77 тис. га. До складу «Арніка» входять: ПП «Граніт-Агро», ТОВ «Агро-Сула», ТОВ «Новомосковськ Агро», ТОВ «Лан Агро», ТОВ Агрофірма «Мічуріна», ПП «Агрофірма ім. Т.Г. Шевченко», ТОВ «Світанок 1» [26]. Відповідно до вимог Стандарту з органічного виробництва та переробки на Полтавщині сертифіковано двадцять вісім господарств. Площа органічного виробництва – близько 33 тисяч гектар, або 2,5% земель, які використовуються на принципах органічного землеробства [27].

На нашу думку, доцільно було б звернути увагу на ПП «Галекс-Агро», а саме: що впливає на стрімкий розвиток даного підприємства? Завдяки вертикальній інтеграції дане підприємство має нижчі витрати на виробництво, адже інтегровані компанії мають доступ до необхідної сировини напряму, а не мусять закуповувати її ззовні, сплачуючи ринкову ціну та витратись на

логістику, тому можуть знижувати ціну на продукцію, і цим самим - мати конкурентні переваги [18].

Директор ТМ «Органік Мілк» та «Organic Meat» О. Стретович під час ІV Міжнародного конгресу «Органічна Україна-2020: Перезавантаження. Актуалізація органічних брендів» повідомила, що філософією компанії є те, що їхні продукти мають бути доступними для українців, і споживачі повинні мати можливість їх купувати [28]. При цьому йдеться про готовність працювати на мінімальних показниках рентабельності, аби в нинішній ситуації утримати ринок і працівників. Тому компанія знижувала ціни для торговельних мереж на кефір на 25%, щоб цей продукт був більш доступним [29]. Також фінансові можливості дають змогу модернізувати технологічні процеси і диференціювати продукції. О. Стретович у 2019 р. наголосила, що компанія має на меті розширювати асортимент [30]. Отже, на прикладі вертикально інтегрованої компанії «Галекс-Агро» нами було розкрито базові конкурентні стратегії на основі теорії М. Портера «Лідерство у витратах, диференціація та спеціалізація» [18], [31].

Таблиця 2.1

Урожайність органічного підприємства «Ріттер Біо Агро» та традиційного ТОВ «Каплинцівське»

Культура	«Ріттер Біо Агро»	ТОВ «Каплинцівське»
Кукурудза	7,5	9,02
Соя	2,5	2,76
Овес	4	4,7
Озима пшениця	4	5,6

Джерело: складено автором на основі [32], [33].

Стримуючим фактором в розвитку органічного виробництва є нижча урожайність порівняно з традиційним виробництвом. Тому що, виробництво органічної продукції передбачає повну відмову від хімічних засобів захисту рослин, включаючи гербіциди, мінеральні добрива, генномодифікованих продуктів, синтетичних стимуляторів росту, інокулянтів. Однак держава

повинна визначити таку аграрну політику, яка забезпечить раціональне поєднання інтересів як великих, так і середніх та малих виробників, встановити такі механізми контролю та регулювання, які відповідають основним принципам ринкової економіки, серед яких визначальним виступає досконала конкуренція, справедливий розподіл національних благ тощо.

Рівень цін, операторів органічного ринку суттєво завищений, тому знижує привабливість органічних продуктів харчування для споживачів. За кордоном націнка на органічні продукти харчування в середньому складає 15-30 %, максимум 50%, а в Україні у торговельних мережах вона може сягати 200-300 % [34, с. 6]. Тому пріоритним напрямом з метою розвитку конкурентного середовища є підвищення купівельної спроможності споживачів і забезпечення контролю якості аграрної продукції та продовольства. Нижче подано співвідношення роздрібних цін на традиційну та органічну продукцію в Україні станом на 2020 р.

Таблиця 2.2

Співвідношення роздрібних цін на традиційну та органічну продукцію

Продукція	Ціна, грн/кг (грн/л)		
	Традиційна продукція	Органічна продукція	Перевищення ціни на органічну продукцію, %
Крупа манна	22,5	72,5	222
Крупа гречана	48	91	90
Борошно пшеничне	20,5	59	188
Мед	130	321	147
Яйця (10 шт)	18,7	59	215
Олія соняшникова	39,9	164	311

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень.

Пропонуємо розглянути ступінь довіри покупців до органічного виробництва через обсяг внутрішнього ринку органічної продукції [22]. Всього на внутрішньому ринку в 2019 році за оціночними даними реалізовано 7350 тонн органічної продукції на суму близько 575 млн. грн, зокрема найбільше споживачів цікавить молочна продукція, а найменшу нішу займає морозиво [18].

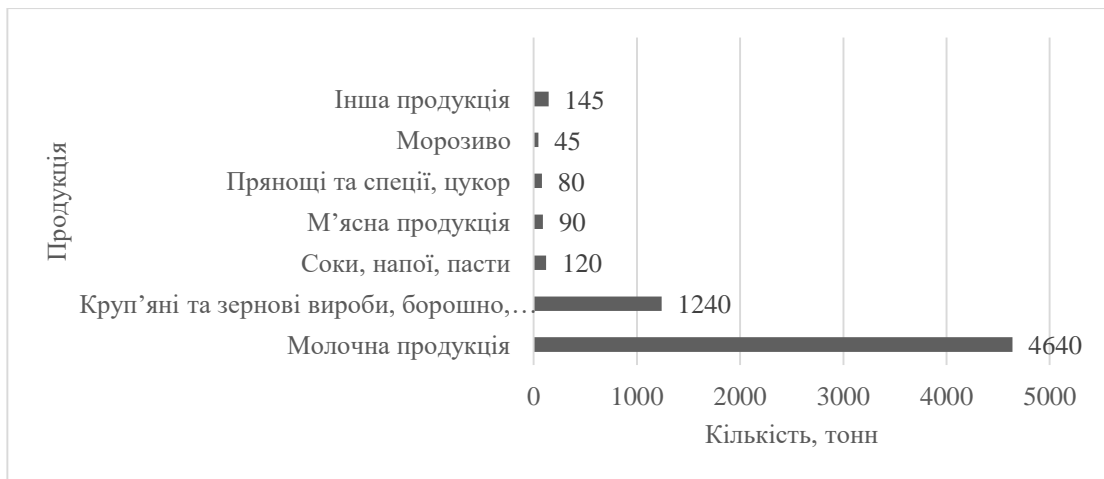

Рис. 2.4 Внутрішній ринок органічної продукції у 2019 році, (тонн)

Джерело: складено автором на основі [22].

Протягом серпня-вересня 2020 року в Україні та ЄС було проведено дослідження, в яких було виявлено рівень обізнаності та ставлення споживачів до органічної продукції. З рис. 2.5 можна зробити висновок, що українські споживачі з переваг органічного виробництва найкраще розуміються в тому, що органічні продукти вирощені без застосування пестицидів, а також, що вони кращої якості, в порівнянні з неорганічними. Проте все ж таки покупці недосконало обізнані щодо якості, маркування та користі органічного виробництва для довкілля, що й негативно впливає на розвиток внутрішнього ринку органічної продукції.

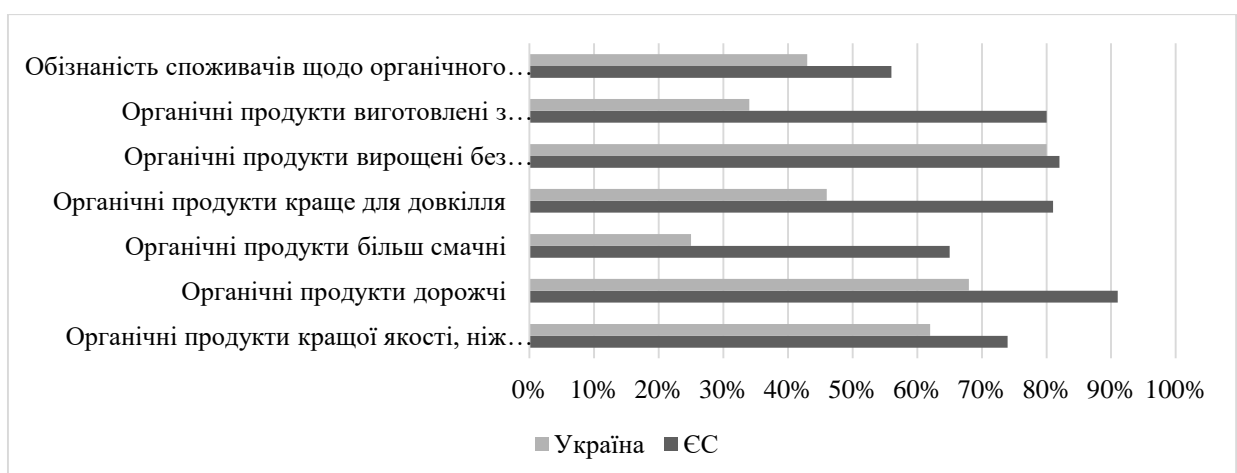

Рис. 2.5 Ставлення споживачів до органічної продукції - порівняння Україна-ЄС

Джерело: складено автором на основі [35].

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ ОРГАНІЧНИХ ПРОДУКТІВ УКРАЇНИ

В умовах економічної глобалізації та посиленні конкуренції зростає роль органічного виробництва у забезпеченні сталого розвитку територій; підвищення конкурентоспроможності підприємств; ефективного використання земель, матеріальних та трудових ресурсів; підвищення рівня здорового харчування населення; досягнення соціального та екологічного розвитку суспільства. За даними Науково-дослідного інституту органічного сільського господарства (FiBL) світовий ринок органічної продукції продовжує зростати, досягнувши 100 мільярдів доларів. Площа органічних сільськогосподарських угідь досягла 71,4 млн га. Загальний європейський ринок органічної продукції оцінюється в 40,7 млрд. євро. Загалом в Європі налічується 15,6 млн га органічних земель (з них 13,8 млн га – ЄС). Іспанія, маючи 2,25 мільйона гектарів, є найбільшою органічною територією в ЄС. Наступну позицію займає Франція (2,04 млн т.), а потім Італія (1,96 млн га) [36].

За результатами 2019 року Україна посіла друге місце серед 123 країн за обсягом імпорту органічної продукції до ЄС, який збільшився на два місця порівняно з попереднім роком. У 2019 року до ЄС ввезено 3,24 млн. тонн органічної агропродовольчої продукції, Україні належить більше 10 %. Порівняно з 2018 роком український імпорт до ЄС збільшився на 27 % – з 265, 817 тис. тонн до 337, 856 тис. тонн в 2019 році. Найбільше з України до ЄС експортуються зернові (окрім рису та пшениці, 76,9% зернових українського походження), пшениця (31,8 %), олійні культури (крім сої, 18,2 %), соя (13 %), фрукти (11 %). Групу найбільших експортерів макухи, фруктових соків та овочів доповнює також Україна [37].

Обсяг імпорту органічних сільськогосподарських продуктів харчування з України в ЄС за категоріями продуктів 2018-2019 рр. (тис. тонн)

Таблиця 3.1

Позиція за обсягом	Категорії продуктів	2018	2019	Темп зростання, %
1	Зернові культури, крім пшениці та рису	113,9	179,4	157,5
3	Макуха	2,6	8,8	338,5
1	Пшениця	75,4	64,8	85,9
6	Овочі (свіжі, охолоджені та сушені)	3,6	6,9	191,7
2	Олійні культури (крім сої)	28,8	29,1	101
3	Фрукти (свіжих або сушених, за винятком цитрусових та тропічних фруктів)	13	14,7	113,1
4	Фруктові соки	5,9	4,5	76,3
4	Соя	13,3	17,1	128,6

Джерело: складено авторами на основі [38].

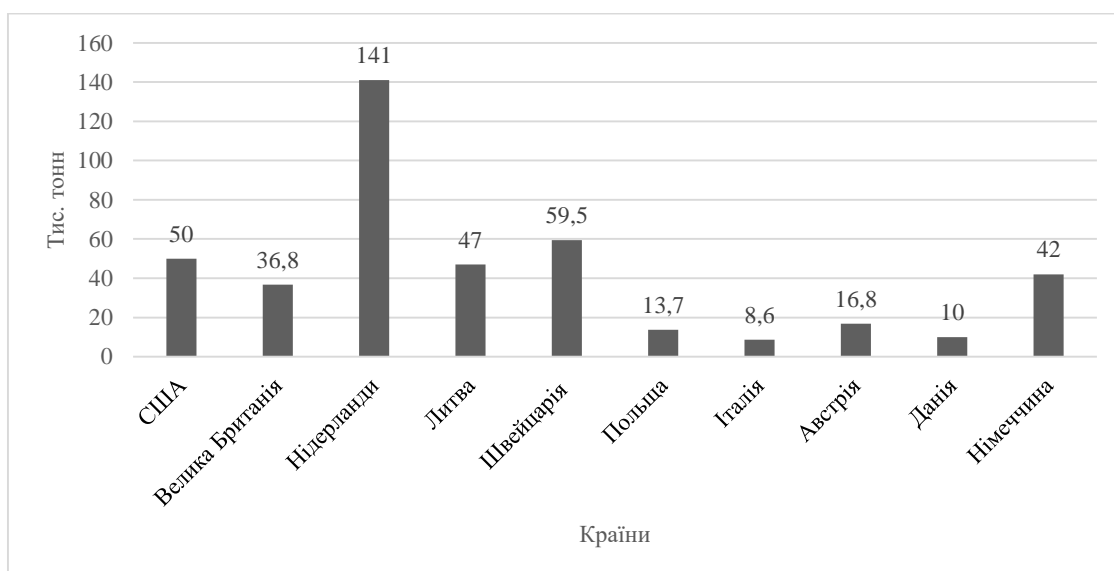

Рис. 3.1. Найбільші країни-імпортери в світі, 2019 рік, (тис. тонн)

Джерело: складено автором на основі [39].

Вищезазначений графік ілюструє, що найбільшими країнами-споживачами вітчизняної органічної продукції є США, Велика Британія, Нідерланди, Литва, Швейцарія, Польща, Італія, Австрія, Данія, Німеччина.

Швидко зростаючі обсяги органічної продукції - це лише одна з багатьох сфер, в яких Україна може розширити свою присутність на сільськогосподарських ринках ЄС. Європейський союз в свою чергу суворо контролює відповідність європейським екологічним та продовольчим стандартам, заявивши про наміри різко збільшити площі під органічним землеробством та значно обмежити використання агрохімікатів. Зокрема, очікується, що буде зменшено використання хімічних пестицидів на 50%, мінеральних добрив на 20%, продажу протимікробних на 50% до 2030 р. Частка органічного землеробства в структурі агропромислового комплексу Європи повинна досягти 25% в 2030 році, на даний момент цей показник складає 8%. У той же час щонайменше 10% сільськогосподарських земель потрібно перетворити в «живі території» з високим біорізноманіття [40]. Міжнародні експерти оцінюють європейський органічний ринок в 25 млрд. доларів і підтверджують, що Україна має можливість зіграти важливу роль на світових органічних ринках [18], [41].

На нашу думку, зростання попиту іноземних споживачів на українську органічну продукцію свідчить про її високу якість та конкурентоспроможність. Тому пропонуємо розглянути конкурентне середовище на ринку органічної соняшникової олії адже дана продукція займає вагомую частку в експорті. Отже, провідними українськими експортерами органічної соняшникової олії у вересні 2019 р.- липні 2020 року стали компанії: «Авіс» - 35%; «Укролія» - 32%; «Барбет» - 15%; Vanik Organik - 14%; KOZ Organik - 5% [33], [42].

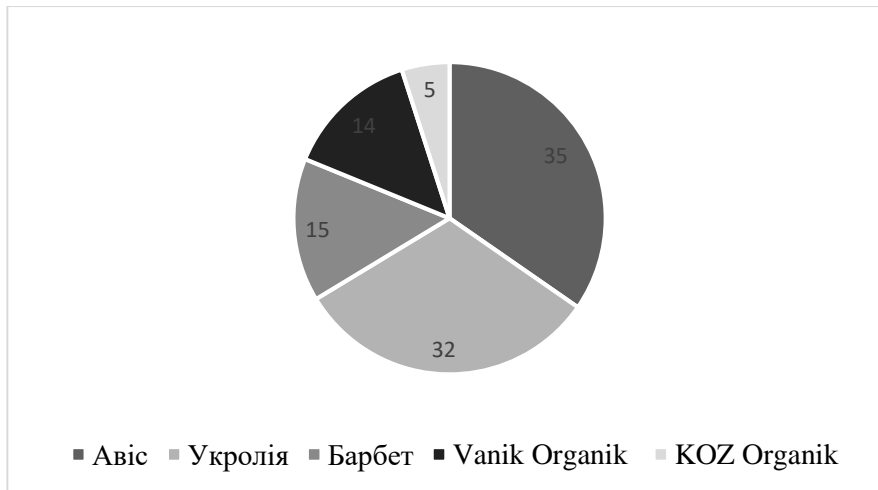

Рис. 3.2 Провідні українські експортерами органічної соняшникової олії у вересні 2019 р. - липні 2020 року

Джерело: складено автором на основі [42].

Найбільшим експортером є компанія «Авіс», проте слід звернути увагу на полтавське підприємство «Укролія», яке лише в липні 2020 року відвантажило першу партію органічної високоолеїнової рафінованої соняшникової олії до Канади, але змогло отримати значну частку експорту на ринку. «УКРОЛІЯОРГАНІК» - це сучасний високотехнологічний виробничий комплекс, який спеціалізується виключно на переробці органічної сировини. Завод оснащений сучасним українським та закордонним виробничим обладнанням і був запущений у листопаді 2017 року. Потужність переробки складає 18 000 тонн органічного соняшнику на рік. «УКРОЛІЯОРГАНІК» сертифікований відповідно до стандарту органічних продуктів Європейського Союзу і відповідає швейцарському стандарту BIOSUISSE.

Запорукою успіху даної компанії є створення на базі виробничих підприємств «УКРОЛІЯ» агропромислових кластерів задля взаємовигідного співробітництва фермерів - постачальників сировини, переробників і споживачів вторинної продукції переробки. Поява успішного експорту української органічної олії є наслідком участі у міжнародних виставках, оскільки вони демонструють світу прагнення поєднати екологічність, прозорість та людяність, як стиль життя компанії «УКРОЛІЯ» [33], [43].

Важливою є співпраця Міністерства економіки з міжнародними проєктами, орієнтованими на органічне виробництво, зокрема: за підтримки швейцарсько-української програми «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» Міністерство економіки спільно із громадською спілкою виробників органічних сертифікованих продуктів «Органічна Україна» організували конгрес «Органічна Україна 2020» у квітні 2020 року, 24 регіональні форуми «Органічна Україна 2020» у 24 областях України у червні-вересні 2020 року, Федерацією органічного руху України у серпні 2020 року було проведено спеціалізовану виставку «ОРГАНІК-2020» та конференцію «Органік: знання, досвід, результат» в рамках Міжнародної агропромислової виставки «АГРО-2020». Міністерство економіки, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, а також державна установа «Офіс з просування експорту України» в рамках програми взяли участь у навчальному турі, у сесії конгресу Центральної та Східної Європи «Регулювання в органічному секторі та нова Спільна аграрна політика ЄС, плани та стратегії в країнах Центральної та Східної Європи», круглому столі для органів сертифікації «Органічний Закон України та його вимоги до органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції» в рамках міжнародної торговельної виставки органічних продуктів «БіоФах 2020» у лютому 2020 року. Міністерство економіки спільно з представниками швейцарсько-української програми, Organic Info, Органік Стандарт, ГС «Органічна Україна», Інформаційним центром «Зелене досє» підготувало узагальнюючі публікації про розвиток органічного ринку в Україні для міжнародної спільноти та українських користувачів інформації - інформаційний бюлетень «Органічний ринок в Україні», Органічна карта України, моніторинг про Україну для книги FiBL-IFOAM «Світ органічного сільського господарства. Статистика та нові тенденції 2020» [23].

РОЗДІЛ 4. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ НА РИНКУ ОРГАНІЧНИХ ПРОДУКТІВ УКРАЇНИ

Макроекономічні умови функціонування вітчизняних виробників органічної продукції характеризуються ускладненням бізнес-середовища: збільшується конкуренція на міжнародних і національному ринках, знижується їхня конкурентоспроможність, зростання інтенсивності наслідків глобальних кліматичних змін, та поширення політики національного протекціонізму. Для вдосконалення конкурентної політики на ринку органічних продуктів в Україні необхідно створювати й розвивати кластери як інноваційний засіб взаємодії компаній з метою досягнення спільних економічних, ринкових і національних інтересів. Об'єднання аграріїв у кластери дозволить кожному учасникові одержувати переваги від ефекту синергії, тобто від ефекту, що виникає в процесі об'єднання зусиль заради масштабності виробництва, це характерно і для формальних об'єднань. Проте відмінність кластерів від формальних структур криється в тому, що підприємства і установи, які входять у кластер, зберігають свою незалежність та гнучкість. При цьому на ринку конкурують уже не окремі підприємства, а галузеві комплекси, які скорочують свої витрати завдяки спільній науково-технологічній кооперації [44]. Кластерна форма об'єднання виробників органічної продукції рослинництва сприятиме підвищенню конкурентоспроможності товаровиробників на національному і міжнародному ринках шляхом інвестиційної привабливості; сталого розвитку технічної бази та ресурсного потенціалу; впровадження новітніх технологій. Кластерна система сприяє цілеспрямованому збільшенню виробництва та реалізації обсягів; стабільному зростанню валового внутрішнього продукту і продуктивності праці; використанню найбільш ефективних систем мотивації праці та виробництва та концентрації найбільш кваліфікованого персоналу [18, 45]. Ми вже згадували про успіх компанії «Укролія» завдяки формуванню на базі виробничих підприємств агропромислових кластерів.

Отже, створення кластерів з виробництва й обігу органічної продукції рослинництва мають позитивний вплив на розроблення і впровадження

економічних, ринкових та організаційних інструментів для підвищення конкурентоспроможності національних виробників в умовах глобальних економічних і кліматичних викликів. Для пошуку нових ринків органічні компанії також об'єднуються в альянси – це довгострокові корпоративні відносини між двома (або більше) фірмами. В минулих роках даного досвіду Україна не мала, проте цього року вперше Громадська спілка виробників органічних сертифікованих продуктів «Органічна Україна» за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» у партнерстві з Державною установою «Офіс з просування експорту України» створила перший в Україні органічний експортний альянс для спільного пошуку нового ринку продажів зернової продукції з доданою вартістю – Organic Ukraine Business Hub CEREALS. Це багаторічний проєкт розвитку торгівлі з доданою вартістю українського зерна. Кінцева ціль Organic Ukraine Business Hub CEREALS – це збільшення прибутків компаній-учасників та сприяння їх конкурентоспроможності. Альянс складається із шести експортоорієнтованих підприємств, а саме: ТОВ «Агрофірма «Поле», ПП «Галекс-Агро», ТОВ «Кварк», ТОВ «Органік Оригінал», ТОВ «Сквирський комбінат хлібопродуктів», ТОВ «Фірма «Діамант ЛТД» [46]. Зберегти і посилити позиції на конкурентному ринку вдається в першу чергу завдяки масштабам експорту органічної продукції. За результатами 2019 року «Арніка» стала одним із найбільших постачальників органічної продукції з України. На нашу думку, це стало можливим завдяки створенню першого торгового представництва компанії в США – Arnika Organic North America Inc [47].

Успіх агропромислових комплексів в сфері органічного виробництва неможливий без взаємодії та підтримки держави. Урядом розроблений Порядок сертифікації органічного виробництва та органічної продукції. «Порядок сертифікації органічного виробництва – це «Конституція» процесу сертифікації, тобто контролю, виробників органічної продукції. В результаті проходження процедури сертифікації органічні виробники отримують уніфікований сертифікат, який є підтвердженням щодо відповідності виробництва стандарту

органічної продукції [48]. Державна підтримка органічної галузі на 2021-2023 рр. передбачає компенсацію витрат фермерам за сертифікацію органічного виробництва, дотації на сільськогосподарські угіддя, здешевлення кредитів, компенсації на придбання техніки, здешевлення страхових платежів, здешевлення удвічі витрат на придбання дозволених для використання в органічному виробництві засобів захисту рослин та добрив [49]. Підтримці вітчизняних органічних виробників на національному рівні сприятиме прийняття рішення народними депутатами 5 листопада 2020 р. стосовно внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» та інших законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції». Прийнятим Законом передбачається, що державна підтримка виробників органічної сільськогосподарської продукції здійснюється шляхом виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь та/або одну голову великої рогатої худоби; відшкодування до 30% вартості витрат на проведення сертифікації органічного виробництва; відшкодування до 30% вартості витрат на придбання дозволених для використання засобів захисту рослин та добрив, насіння, садивного матеріалу та кормів [18, 50].

Використання державної підтримки може бути корисним для держави, але не завжди сприяє економічній ефективності. Як свідчать емпіричні дослідження, розподіл фінансової допомоги призводить до збільшення ринкової концентрації та додаткових експортних переваг, адже більші виробники все одно одержать вагомішу підтримку за рахунок недофінансування менших виробників. За оцінками багатьох дослідників, бюджетна підтримка аграрного сектору посилює лобіювання інтересів великого бізнесу. Тому в першу чергу конкурентні переваги матимуть агрохолдинги [51].

Заключним пунктом для аналізу є міжнародна підтримка, отримана Україною для розвитку органічного середовища, а також програми, які продовжують діяти, зокрема: проєкт «Німецько-українська співпраця в галузі

органічного землеробства», проєкт ЄС «Підтримка впровадження сільськогосподарської та продовольчої політики в Україні» та Швейцарсько-українська програма «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України», що фінансується Швейцарією та впроваджується Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) у партнерстві із SAFOSO AG (Швейцарія).

Представники проєктів брали активну участь в розробці нормативно-правової бази щодо органічного виробництва:

- Спільно з проєктом «Німецько-українська співпраця в галузі органічного землеробства» протягом 2017-2018 рр. організовано та проведено п'ять семінарів щодо органічного виробництва для 130 фахівців головних управлінь Держпродспоживслужби та структурних підрозділів ОДА з питань агропромислового розвитку;
- У 2019 році проведено два тренінги для фахівців Мінагрополітики, Держпродспоживслужби, Національного агентства з акредитації України на тему: «Інспекція та контроль органічних операторів», участь в яких взяли 50 фахівців;
- Також у рамках співпраці з швейцарсько-українським проєктом «Розвиток органічного ринку в Україні» створено відео-ролик про органічне виробництво «Organic in Ukraine», що має на меті популяризацію органічного виробництва в Україні серед потенційних українських та іноземних інвесторів [23].

Не менш важливим напрямом вдосконалення конкурентної політики на ринку органічних продуктів є просування органічної України за кордоном через представництво в міжнародних виставках. Національний павільйон на BIOFACH в 2020 році був представлений восьмий раз, виставка проходила з 12 по 15 лютого у Нюрнберзі (Німеччина). Високих показників BIOFACH 2020 досягла за кількістю експонентів, виставкової площі та міжнародної відвідуваності. Україну представляли 37 компаній, 19 з яких об'єднались в Organic Ukraine Business Hub. У 2020 році площа Українського національного павільйону

становила 132 м². Організатори прийняли офіційну делегацію, у складі Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Офісу з просування експорту України та вперше було організовано офіційні переговори з представниками Єврокомісії, Міністерств інших країн, міжнародними органами сертифікації.

Участь компаній в Organic Ukraine Business Hub – це можливість зміцнити свої позиції як міжнародного гравця на світовому ринку та створити нові ділові контакти. Арніка Органік – стала провідною компанією за кількістю зустрічей, яких було проведено близько 90 протягом виставки. Тому, участь провідних компаній на міжнародних виставках органічних продуктів сприяє формуванню та розвитку ділової репутації держави і, зокрема, органічного сектору. Представниками органічної України є бізнесмени, українські виробники-експортери, які найбільше зацікавлені у сильному позиціонуванні України в світі. Відносини між державою і бізнесом є запорукою успіху у реалізації репутаційної стратегії та збільшенні експорту органічних продуктів. Organic Ukraine Business Hub робить ставку на бізнес, проте імідж України формується разом з державою. Саме тому павільйон має підтримку Міністерства розвитку економіки торгівлі та сільського господарства України, так як і органічний експорт [52]. Міжнародні виставки та заходи зможуть відкрити органічну Україну для міжнародного партнерства: її можливості, потенціал, силу, інновації, автентичність, партнерство та новинки. Для органічних операторів це в першу чергу досвід, який вони зможуть застосовувати для ефективної роботи, а ті виробники, що лише мають на меті переходити на органічне виробництво, зможуть оцінити переваги та розкрити ризики.

За словами організаторів Всесвітньовідома виставка «Biofach» в 2021 році відбудеться в on-line форматі. Це викликано пандемією коронавірусу, проблемами з отриманням віз, перетином кордонів та відкладенням рейсів [53].

Посиленню довіри іноземних партнерів до українських експортерів, а в подальшому і створення належного базису для взаємовизнання систем контролю сприятиме прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. «Порядок сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції» [18, 54].

ВИСНОВКИ

У науковій роботі проведений аналіз розвитку конкурентного середовища на ринку органічних продуктів дає змогу зробити ряд висновків.

Органічне виробництво – це загальна система управління підприємством та виробництвом харчових продуктів, яка об'єднує найкращі екологічні методи захисту навколишнього середовища. Категорично забороняється під час виробництва органічних продуктів застосування хімічно синтезованих допоміжних речовин (добрив, пестицидів, технологічних добавок), іонізуючої радіації, регуляторів та стимуляторів росту, генетично модифікованих організмів (ГМО), антибіотиків з профілактичною метою, гормонів, консервантів, штучних ароматизаторів та барвників.

Серед науковців, що досліджували поняття «органічне сільське господарство», не існує єдиного визначення, Україна перебуває на третьому етапі формування ринку органічних продуктів – ринковому, ринок органічної продукції вже близько двох десятиліть є найдинамічнішим ринком наприкінці ХХ – ХХІ ст., де спостерігаємо зростання інтересу органічної продукції з боку урядів держав і великого бізнесу; встановлення системи державного регулювання ринку органічної продукції, створення національних стандартів і систем сертифікації.

Процес органічного виробництва досить складний: вимагає глибоких агрономічних знань, багато праці, фінансів і терпіння. Органічний сектор регулюється Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 р. №2496-VIII. Основними вимогами є сертифікація і маркування продукції відповідно до стандартів. На підготовчому етапі проводиться оцінка забрудненості ґрунтів, стану земельних ділянок, встановлення їх придатності для виробництва органічної продукції та сировини; під час виробництва забезпечується належне функціонування ринку, підтвержене сертифікатом; під час реалізація на внутрішньому ринку здійснюється захист споживачів завдяки маркуванню; під

час експорту і імпорту правомірна діяльність органічних виробників контролюється завдяки взяттю проб інспекторами та сертифікації відповідних країн. Не зважаючи на існування інструментарію регулювання органічного сектору економіки, аграрний сектор України стикається з низкою проблем, які гальмують конкурентоспроможність галузі та потребують особливої уваги у процесі створення політики.

Структура органічного ринку України представлена площею та кількістю операторів. Загальна площа органічних земель в Україні на кінець 2019 р. становила 468 тис. га. Станом на 2020 рік на листопад 2020 року налічується 722 операторів органічного виробництва. На основі даних показників можна вважати, що між операторами органічних продуктів існує ефективна конкуренція. Проте на прикладі компанії «Галекс-Агро» було з'ясовано, що конкурентні переваги мають вертикально інтегровані компанії.

Стримуючим фактором в розвитку органічного виробництва є нижча урожайність, суттєво завищений рівень цін та недосконала обізнаність споживачів продуктів порівняно з традиційним виробництвом.

Глобальний органічний ринок продовжує рости і позиція України на цьому ринку також. За результатами 2019 року Україна посіла друге місце серед 123 країн за обсягом імпорту органічної продукції до ЄС. Найбільшими країнами-споживачами вітчизняної органічної продукції є США, Велика Британія, Нідерланди, Литва, Швейцарія, Польща, Італія, Австрія, Данія, Німеччина. Розвиток органічного виробництва відбувається за рахунок вдосконалення конкурентної політики на ринку органічних продуктів України завдяки створенню кластерів та альянсів, державної та міжнародної підтримки, представництву на міжнародних виставках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лагутін, В. Д. Економічна політика держави та ефекти її реалізації. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2017. №4. С. 5-21.
2. Щербакова, Т. А. Модифікація конкурентної політики за умов трансформації економічних відносин. *Економіка України*. 2016. № 4. С. 45-56.
3. Уманців, Ю. М., Міняйло, О. І. Економічна політика держави за умов глобальних трансформацій. *Економіка України*. 2018. № 9. С. 37-49.
4. Мазаракі, А. А., Лагутін, В. Д., Герасименко, А. Г. Внутрішня торгівля України: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 864 с.
5. Міжнародна федерація рухів екологічного сільського господарства. URL: <https://www.ifoam.bio/>
6. Фещенко, Н. М. Проблемні моменти ринку органічної сільськогосподарської продукції. *Інноваційна економіка*. 2013. № 7 (45). С. 141–150.
7. Кутаренко, Н. Я. Проблема понятійно-змістового трактування сутності органічного агровиробництва. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки*. 2014. Вип. 27. С. 391-397.
8. Стоволос, Н. Б. Формування і реалізація стратегії розвитку органічного виробництва АПК. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3913>
9. Безус, Р. М. Організаційно-економічні засади ефективного розвитку органічного агровиробництва: монографія. Дніпропетровськ: Лізунов Пресс. 2014. 380 с.
10. Органічне виробництво і продовольча безпека: матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Органічне виробництво і продовольча безпека». Житомир: Полісся, 2013. 492 с.

11. Дудар, О.Т. Організаційно-економічні засади формування органічного агровиробництва: автореф.дис. канд. екон. наук: Терноп. нац. економ. ун-т. - Тернопіль, 2012. 236 с.
12. Сідельнікова, І. В. Ринок органічної продукції та особливості його формування в умовах трансформаційної економіки. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 15. С. 142-148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_eko_2015_15_16
13. Офіційний сайт ПП «Агроєкологія». URL: <http://www.agroecology.in.ua/companу>
14. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України № 2496-VIII від 3 липня 2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>
15. Органік Стандарт. URL: <https://organicstandard.ua/ua/services/faq>
16. Зелена книга «Виробництво й обіг органічної продукції». URL: <https://regulation.gov.ua/book/68-zelena-kniga-virobnictvo-j-obig-organichnoi-produktsii>
17. Зелена книга «Виробництво й обіг органічної продукції». URL: <https://regulation.gov.ua/book/68-zelena-kniga-virobnictvo-j-obig-organichnoi-produktsii>
18. **«ОРГАНІЧНИЙ РИНОК»**. Конкурентне середовище на ринку органічних продуктів за умов глобалізації. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2020. №2. С. 191-203.
19. Національна академія аграрних наук України. URL: <http://naas.gov.ua/newsall/newsnaan/5028/>
20. Органічне виробництво в Україні. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>.

21. Україна зайняла друге місце по поставці в ЄС своєї органічної сировини. URL: <https://agropolit.com/news/18811-ukrayina-zaunyala-druge-mistse-po-postavtsi-v-yes-svoyeyi-organichnoyi-sirovini>
22. Огляд органічного ринку України (2019) URL: <https://organicinfo.ua/infographics/ohliad-orhanichnoho-rynku-ukrainy-2019/>
23. Органічне виробництво в Україні. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>.
24. Березовська, О. На органічному ринку немає конкуренції. *Agravery*. URL: <https://propozitsiya.com/ua/na-organichnomu-rynku-nemaye-konkurenciyi-oberezovska>
25. Живой рейтинг: органические агрокомпании Украины. URL: <https://latifundist.com/rating/toporganic#291>
26. Arnika Organic (агропромислова група «Арніка»). URL: <https://latifundist.com/kompanii/706-arnika>
27. На Полтавщині сертифікати органічних виробників мають 28 господарств. URL: <https://np.pl.ua/2020/07/na-poltavshchyni-sertyfikaty-orhanichnykh-vyrobnykiv-maiut-28-hospodarstv/>
28. IV Міжнародний «Конгрес Органічна Україна 2020» Презавантаження. Актуалізація органічних брендів. URL: <https://organicukraine.org.ua/congress/2020/>
29. Органік Мілк знижує ціни на окремі продукти. URL: <https://agroportal.ua/ua/news/novosti-kompanii/organik-milk-snizhaet-tseny-na-otdelnye-produkty/>
30. Органік Мілк введе на ринок нові продукти. URL: <http://agroportal.ua/ua/news/ekslyuzivnyy/organik-milk-vyvedet-na-rynok-novye-produkty/>
31. Портер, М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Пер. з англ. Кошманенко Наталя, 2020. 424 с.

32. Група компаній «Ріттер Біо Агро» відмовилась від вирощування цукрових буряків. URL: <https://agroday.com.ua/2020/07/13/grupa-kompanij-ritter-bio-agro-vidmovylas-vid-vyroshhuvannya-tsukrovyyh-buryakiv/>

33. **«ОРГАНІЧНИЙ РИНОК»**. Конкурентне середовище на ринку органічних продуктів України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку економіки та менеджменту в XXI сторіччі: зб. матеріалів I Всеукр. студентської наук.-практ. конф. з міжнародною участю 22 грудня 2020 р. К., 2020. С.132-137.*

34. Лупенко, Ю. О. Формування попиту та пропозиції на ринку органічної продукції. Органічне виробництво і продовольча безпека: *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Житомир, 19 квітня 2013 р.)*. Житомир: «Полісся», 2013. С. 3-9.

35. Ставлення споживачів до органічної продукції. <https://organicinfo.ua/infographics/consumer-awareness-about-organic-2020/>

36. Дослідний інститут органічного сільського господарства. URL: <https://www.fibl.org/en.html>

37. Україна значно посилила позиції на органічному ринку ЄС. URL: https://organicinfo.ua/news/ukraina-znachno-posylyla-pozytsii-na-orhanichnomu-rynku-yes/?fbclid=IwAR2uhn-0qmVH9rdAVgak_HyC2vLIL7mlku9dmUjIg3JcwuZlQV5MJSbTteQ

38. EU imports of organic agri-food products. EU Agricultural Market *Briefs* No 17. June 2020. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/market-brief-organic-imports-june2020_en.pdf

39. Внутрішній ринок органічної продукції України, експорт та імпорт за 2019 рік. <https://agropolit.com/infographics/view/95>

40. Європейська Комісія презентувала стратегію ЄС "Від ферми до виделки". URL: <http://www.dossier.org.ua/ievropeyska-komisiya-prezentovala-strategiyu-ies-vid-fermi-do-videlki>

41. Офіційний сайт ПП «Галекс-Агро». Біофах 2020. URL: <https://galeks-agro.com/biofah-2020/>

42. Названо ТОП-5 українських експортерів органічної соняшникової олії.
URL: <https://agri-gator.com.ua/2020/08/12/nazvano-top-5-ukrainskykh-eksporteriv-orhanichnoi-soniashnykovoi-olii/>

43. Офіційний сайт компанії «Укролія». URL:
<https://www.ukroliya.com/uk/pro-kompaniiu/#>

44. Носенко, Ю. М. Інноваційні агрокластери як форма інтеграції науково-освітньої діяльності та бізнесу. *Економіка АПК*. 2020. №5. С. 77-86. URL:
http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2020/05/ekonomikaapk_2020_5_p_77_86.pdf

45. Gusakov, E.V. Theory and methodology of cluster development of agro-industrial complex. *Економіка АПК*. 2020. №1. С. 121-130. URL:
http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2020/01/ekonomikaapk_2020_01_p_121_130.pdf

46. Громадська спілка виробників органічних сертифікованих продуктів «Органічна Україна». URL: <https://organicukraine.org.ua/events/oubhc/>

47. «Арніка» відкрила торгове представництво в Північній Америці. URL:
<https://agravery.com/uk/posts/show/arnika-vidkrila-torgove-predstavnictvo-v-pivnicnij-americi>

48. В Україні прийняли Конституцію для виробників органічної продукції.
<https://agropolit.com/news/18808-v-ukrayini-priynyali-konstitutsiyu-dlya-virobnikiv-organichnoyi-produktsiyi>

49. У Мінекономіки презентували концепцію держпідтримки АПК на 2021-2023 роки. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=7c884469-6b68-4ec0-9c47-05d2c4308e4c&title=UMinekonomikiPrezentuvaliKontseptsiiuDerzhpidtrimkiApkNa2021-2023-Roki&fbclid=IwAR101wyVKO6qlO3LCPUkvgIAyyf4oRrSSffnGUA1OZIs3SfVduwc1GU-iTc>

50. Парламент підтримав бюджетну підтримку органічних виробників. URL: <http://organic.com.ua/parlament-pidtrimav-byudzhettu-pidtrimku-organichnih-virobnikiv/>

51. Мацибора, Т.В. Тенденції розвитку інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України. *Економіка АПК*. 2020. № 4. С. 26-34. URL: http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2020/04/ekonomikaapk_2020_4_p_26_34.pdf

52. Organic Ukraine Business Hub. URL: https://organicukraine.org.ua/events_page/organichub/

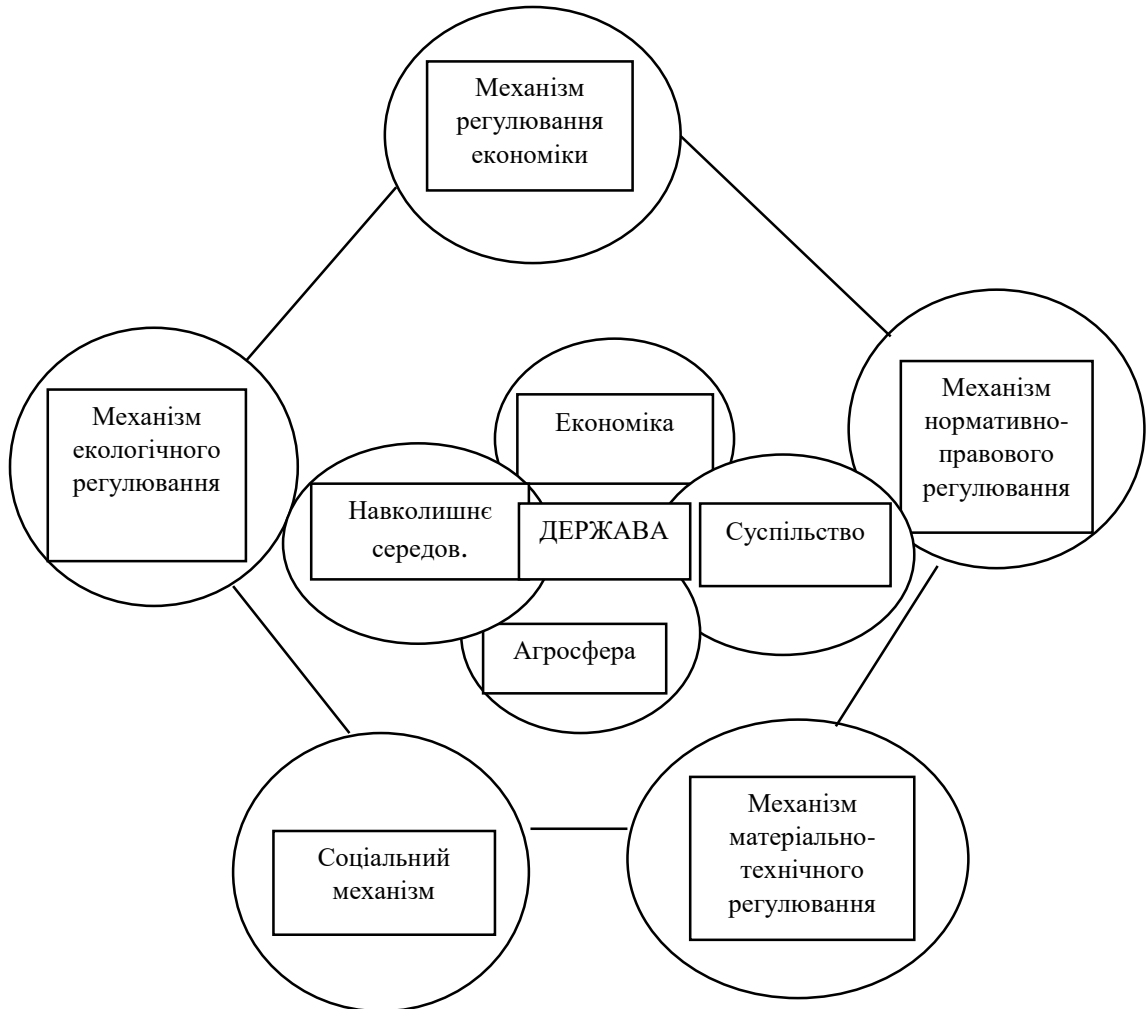
53. Виставка “BIOFACH-2021” відбудеться в онлайн-форматі. <http://organic.com.ua/vistavka-biofach-2021-vidbudetsya-v-onlajn-formati/>

54. Прийнятий Порядок сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції. URL: <http://organic.com.ua/prijnyatij-poryadok-sertifikaczi%20organichnogo-virobnicztva-ta-abo-obigu-organichno%20produkczi/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Схема загального механізму формування і розвитку органічного агровиробництва [11]

Інструменти регулювання органічного ринку [17]

I. Бізнес-процес	II. Ціль	III. Інструмент регулювання
Підготовчі роботи	<p>Державний контроль за зміною показників родючості, забруднення ґрунтів токсичними речовинами і радіонуклідами, раціональним використанням земель сільськогосподарського призначення.</p> <p>Отримання незалежної від зацікавлених сторін (суб'єктів господарювання, що здійснюють виробництво, перевезення, зберігання та реалізацію органічної продукції, сировини) об'єктивної інформації про стан земельних ділянок, встановлення їх придатності для виробництва органічної продукції та сировини, придатності для виробництва окремих культур</p>	<p>Агрохімічний паспорт поля</p> <p>Незалежна оцінка придатності земель</p>
Виробництво, переробка органічної продукції	<p>Забезпечення належного функціонування ринку органічної продукції та сировини</p> <p>Гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні</p> <p>Розвиток внутрішнього ринку органічної продукції та задоволення потреб споживачів в асортименті органічної продукції</p>	<p>Включення до реєстру виробників Сертифікат відповідності</p> <p>Допустимі обсяги та перелік неорганічної продукції, речовин, продукції, отриманої в перехідний період, які можуть у виключних випадках використовуватися при виробництві органічної продукції (сировини), за кожною з категорій продукції, речовин</p> <p>Державна та місцева підтримка</p>
Реалізація на внутрішній ринок	<p>Забезпечення захисту прав споживачів та забезпечення доступу споживача до достовірної інформації про продукції, що забезпечує можливість її свідомого і компетентного вибору</p> <p>Гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні</p>	Органічне маркування
Експорт органічної продукції	Збільшення експорту органічної продукції	<p>Взяття проб та зразків товарів</p> <p>Еквівалентна органічна сертифікація (законодавством не визначено)</p>
Імпорт органічної продукції	Розвиток внутрішнього ринку органічної продукції та задоволення потреб споживачів в асортименті органічної продукції	<p>Відповідний сертифікат країни походження</p> <p>Органічне маркування</p>

Диференціація природних зон України за еколого-генетичною придатністю для органічного виробництва [19]

